

İslâm Öncesi Mekke’de İki Hristiyan: Osman b. Huveyris ve Varaka b. Nevfel *

Two Christians of Pre-Islamic Mecca. Uthman
ibn al-Huwairith and Waraqa ibn Naufal

Prof. Dr. Muhammed Hamidullah

Çev: Havva Esmâ Akış**

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü: Çeviri Makalesi/Article Type: Translation Article

<https://doi.org/10.56288/siyer.1199111>

Geliş Tarihi: 4 Kasım 2022/Date Received: 4 November 2022

Kabul Tarihi: 6 Mart 2023/Date Accepted: 6 March 2023

İntihal Taraması/Plagiarism Detection: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi/This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Havva Esmâ Akış)

* Türkçe çevirisini yaptığımız makale için bkz. Muhammed Hamidullah (ö. 2002), “Two Christians of Pre-Islamic Mecca. Uthman ibn al-Huwairith and Waraqa ibn Naufal”, *Journal of the Pakistan Historical Society*, (Karachi/Pakistan, 1958), T.VI, 96-103. <http://www.sudoc.abes.fr/cbs/xslt/DB=2.1//SRCH?IKT=12&TRM=106013580> (Erişim Tarihi: 22.12.2021). Yazar, bu makalede referanslarını metin içi göstermiş olup bu bilgilerin doğruluğu kaynaklardan kontrol edilmiştir. Çevirinin altındaki dipnotlar bize aittir. (ç.)

** Dr., eposta: esma_akis@hotmail.com, Orcid no: 0000-0002-3495-4211

CC BY-NC 4.0 | This paper is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial License

Öz*

Câhiliye olarak isimlendirilen İslâm öncesi dönemde, Mekke topraklarında yaygın olan putperestlik inancının yanı sıra şirkten uzak duran ve tek tanrı inancına sahip kişilerin var olduğu siyer/tarih kitaplarında yer alan rivayetlerden anlaşılmaktadır. Genel olarak hanîf diye isimlendirilen bu kişilerden Osman b. Huveyris ve Varaka b. Nevfel'in Hristiyan oldukları zikredilir. Merhum Muhammed Hamidullah bu makalesinde bu iki ismin Hristiyanlığı benimseme sürecinde yaşanan olayları, İbn Habîb'in *el-Münemmak fî ahbâri Kureyş* isimli eserini referans alarak ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hamidullah, Osman b. Huveyris, Varaka b. Nevfel, Câhiliye.

* Özet ve Anahtar kelimeler tarafımızdan eklenmiştir. (ç.)

Abstract

It is understood from the narrations in sirah/Islamic history books that there were people who stayed away from polytheism and had monotheistic belief in the pre-Islamic period, which was called Jahiliyya. These people are generally called "haneph". Uthman ibn al-Huwairith and Waraqah ibn Naufal are counted among them and it is mentioned that they are Christians. In this article, Muhammad Hamidullah reveals the events experienced in the process of adopting Christianity by these two names, with reference to Ibn Habib's work named *al-Munammaq fi akhbar Quraysh*.

Keywords: Hamidullah, Uthman ibn al-Huwairith, Waraqah ibn Naufal, Jahiliyya.

Hız. İsa Mesih'in doğuşundan İslâm'ın gelişine kadar olan süreçte misyoner rahipler de dâhil olmak üzere tüccarlar, kervan liderleri ve "gezginler" gibi transit geçiş yapan Hristiyanlar Mekke'yi sık sık ziyaret etmiş olmalıdırlar. Benzer şekilde bu şehrin "yabancı" Hristiyan sakinleri yanı sıra aynı dönemde orada kadın-erkek köleler ile de karşılaşılırdı. Putperestlikten vazgeçen ve Hristiyanlığı kucaklayan yerli Mekkeliler, en azından İslâm'ın doğuşunun hemen öncesinde yok denecek kadar azdı. Bildiğimiz kadarıyla en eski iki (hanîf), Kureyş kabilesinin Esed kolunun iki üyesi *patrik* Osman b. Huveyris ve *rahip* Varaka b. Nevfel'dir. Her ikisi de tarihçiler tarafından iyi bilinmesine rağmen Hristiyanlığa geçiş serüvenleri henüz tam açıklanamamıştır. Fakat tespit edebildiğim kadarıyla henüz basılmamış olan, ünlü tarihçi Muhammed b. Habîb (ö. 245/869) tarafından telif edilen *Kitâbu'l-Münammaq*'ın (Lucknow, İndia, ss. 118-123), bilim adamlarının araştırmalarında kolay erişemedikleri, son *müctehid* Nâsır Hüseyin Kütüphanesinde^[1] bulunan

[1] *Nâsır Hüseyin* ya da meşhur adıyla *Nâsiriyye Kütüphanesi*: Hindistan'ın Lucknow şehrinde, dinî eserlerin yer aldığı bir kütüphanedir. Hindistan'ın Şii din âlimlerinden Seyyid Muhammad

elyazması nüshasında^[2] bu malumat mevcuttur. Bu nedenle, bu rivayetlerin burada yeniden inşa edilmesi gerekir:

Osman b. Huveyris ve Bizans İmparatoru arasında geçen hikâye, Hişâm el-Kelbî ve Ebû Amr eş-Şeybânî ve diğerleri tarafından rivayet edilmiştir.

Öyle ki Osman b. Huveyris b. Abdüluzza, İbn Cefne'ye yani Hâris b. Ebû Şemir'in kardeşi (olan) Suriye hükümdarı (*melik*) Amr b. Ebû Şemir'e giderek, "Kureyşliler'in size boyun eğmesini istiyor musunuz?" deyince hükümdar "Evet" dedi. Bunun üzerine Osman, "Benim lehime bir mektup yaz ve beni onların padişahı yap." dedi. Bunun üzerine hükümdar, Osman'ın isteğini yerine getirdi. Üstelik Mekke'nin her bir kabilesini Osman'a vergi ödemeye mecbur etti.^[3]

Osman bu adaylık yazısıyla (mektupla) döndüğünde, Mekkeliler bunu kabul edilemez bularak hükümdara bir heyet gönderdiler. Hükümdarla konuşarak ona, "Osman bir ahmak! Nitekim senin gibi zeki biri bize böyle davranamaz. Gerçekten biz senin bütün haklarını tanıyoruz. Bizler dürüst insanlarız, topraklarımızda meşhur mabede (Kâbe) sahibiz." Nihayet hükümdar durumu anladı ve Osman'ı sarayından kovdu.

Bunun üzerine Osman bizzat imparator ile bir araya gelmek için yola çıktı. Onunla konuşmak istiyordu. (İmparatora bağlı) Suriye hükümdarı bu haberi işitince, imparatorun teşrifatçısı ve tercümanına, (Osman'ın) imparatorun yanına girip konuşmasına müsaade etmemelerini bildiren gizli bir mesaj gönderdi. Dahası Osman'ın başını bile kaldırmaması için mümkün olan her şeyi yapmalarını talep etti.

Bir gün imparator geçit töreni için sarayından ayrıldığında Osman onun huzuruna çıktı ve bazı ifadelerle ona hitap ederek konuştu. Tercüman, imparatorun talimatını yerine getirerek şöyle dedi: "Bu adam bir deli! Benim ülkemde bir dağın tepesinde gizli bir hazine yatıyor, eğer siz bana para konusunda yardım ederseniz, dağı yıkıp hazineyi ortaya çıkaracağım diyor." Tercüman bu yalanı Suriye hükümdarının (kendisine yazdığı) mektubundaki

Kuli Müsevi (ö. 1361/1942) tarafından kurulmuştur. Vefatının ardından oğulları Mir Hamid Hüseyin ve Seyyid İyâz Hüseyin ile torunu Seyyid Nâsır Hüseyin (Nâsıru'l-Mille) söz konusu kütüphaneyi genişleterek tamamlamış ve ayrıca farklı İslâm ülkelerinden kitapların el yazmalarını da elde ederek burada muhafaza etmişlerdir. Detay için bkz. http://www.maablib.org/scholar/syed_nasir_ul_millah_bio/# . (08.12.2021)

[2] İbn Habîb'in (Ebû Ca'fer Muhammed b. Habîb el-Bağdâdî (ö. 245/860), "*el-Münemmağ fî aḥbâri Kıreys*" adlı söz konusu eserinin günümüzde iki matbu nüshasını mevcuttur. İlki, Delhi'de 1384/1964 tarihinde Hurşid Ahmed Fârik tarafından neşredilmiştir. İkincisi ve yeri geldiğinde referans olarak vereceğimiz matbu nüsha ise yine aynı nâşir tarafından yapılan Beyrut baskısıdır. Bkz. *el-Münemmağ fî aḥbâri Kıreys*, nşr. Hurşid Ahmed Fârik (Beyrut: 'Âlemu'l-Kütüb, 1985/1405) (ç.)

[3] İbn Habîb, *el-Münemmağ*, 154.

ifadelere dayanarak söylüyordu. Bunun üzerine imparator yürüyüşüne devam etti; Osman neye uğradığını bilmez bir şekilde orayı terk etti. Bir gün (şehirde dolaşırken) Bizanslı çocuklara yazma dersi veren bir öğretmene rast geldi. Osman onun yanına oturdu. Şans eseri öğretmen Arap kökenli idi. Osman'ı görünce, sanki ziyaretçiye uyarlanmış gibi Arapça bir mısra okudu: “İşte durum böyle, yeni gelen benim kıyafetimi doldurdu.”

Osman, onun Arap olduğunu anlayınca elbisesini tuttu. Kim olduğunu söylemedikçe ona geri vermeyeceğine (bırakmayacağına) dair yemin etti. Kendinin de onun gibi bir Arap olduğunu da sözlerine ekledi. Muallim “Lütfen benimle konuşma. Suriye hükümdarı sizinle ilgili meseleyi tercüman ve teşrifatçıya yazdı. Yani kimse size yardım edemez. Fakat (bana ihanet etmeyeceğinize) söz verirseniz size faydalı bir şey önerebilirim.” deyince Osman söz verdi. Muallim devamla, “İmparator önünden geçerken ona şöyle bir ifadeyle seslen!” diyerek aslında ona önemli birkaç dini formül öğretti. Sonra da “Eğer tercümanını çağırırsa, onu yakala, kıyafetlerini parçala ve ‘Bana bu kötülüğü yapan kişi işte budur.’ dedikten sonra ondan başka bir tercüman rica et.” diye de ekledi.

İmparator önünden geçtiği zaman, öğretmenin dediklerini yaptı. İmparator gerçekten Osman'ın hikâyesini anlatması için başka bir tercüman çağırdı: “Ben Arap hacılarının ziyaret ettiği Kâbe mabedinin bulunduğu Mekke’de oturuyorum. Suriye hükümdarı İbn Cefne’den, halkımı sizin dininizi benimsemeye zorlayabileyim diye beni ülkemde hükümdar olarak görevlendirmesini istemiştim. Halkımdan bazı kişiler, bana karşı isyan etti ve sundukları hediyelerle İbn Cefne’yi bana karşı ayarttılar. Bunun üzerine o da beni sınır dışı etti. Ben de bu yüzden size geldim. Dahası hükümdar benim konuşmamı önlemesi ve bana zarar vermesi için tercümana mektup yazmış. İşte bunlar oldu. Eğer siz bana beraat verir, beni hükümdar olarak atarsanız Araıpları sizi desteklemeleri ve dininizi benimsemeleri için zorlayacağım.” Bunun üzerine imparator istenilen mektubu yazdı. Ona onur cübbesi (hilat) bahşetti ve yaldızlı eyeri olan bir katır vererek “Suriye hükümdarının senin üzerinde otoritesi yok” diye de ekledi. İmparator mühürlü mektubu ona havale etti.

Osman Bizans topraklarında iken, henüz bize ulaşmayan, bazı şiiirler yazmıştı. Onun şairane yapıtlarından bir dize örnek olarak nakledilmiştir:

“Biz imparatorluğun şehrine ulaştığımızda, bazı insanlar şaşkınlık hissetti.”^[4]

Osman imparatorluk mektubunu Suriye hükümdarına getirince, hükümdar ona kendisi için değerli olan kişilerin isimlerini sordu. O da aralarında Saïd b. Âs b. Ümeyye ve Amr b. Lüeyy’in kabilesinden olan Ebû Zi’b b. Rebîa’nın

[4] İbn Hâbib, *el-Münemmak*, 156.

olduğu bazı Kureyşlileri zikretti. Bu kişiler ticaret için Suriye'ye gitmişlerdi. Hükümdar onları hapse attı. Ebû Zi'b demir zincirlerde bağlı iken öldü. Fakat Saîd, Utbe b. Rebîa b. Abdîşems ve Ebû Ümeyye b. Muğire'nin fidye ödemesi üzerine özgürlüğüne kavuştu. Bir başka rivayete göre ise onun serbest kalmasını sağlayan kişiler Hişam ve Ebû Ümeyye'dir (Muğire'nin iki oğlu) ki Saîd onların eniştesi idi. İkisi de Saîd'in kız kardeşleriyle evliydiler. Saîd onları övmek için bazı şiirler yazdı.

Osman'a gelince, o hükümdarın yanından ayrılmadan öldü. Hükümdarın egemenliğini elinden alabileceği korkusuyla, kıskançlık içinde onu zehirlediği söyleniyor.^[5] Bu haberler akrabalarına ulaşınca kuzeni Varaka b. Nevfel, Osman'a yas tutmak için şöyle bir ağıt yazdı:

*“Osman'ın iki kızı, babalarının pusuya düştüğünü öğrensinler mi?
Mesaj taşıyan kişi getirmek için hayatını riske attı,
Kıskançlık kurbanının haberini ilgili varislerine.
Osman'a ağlayacağım, yapmam gerektiği gibi,
Melik Amr'a hatırlatacağım, hiç kimse ona hatırlatmasa bile.
Bu doğru mu Huveyris'in oğlu (Osman),
Cilalı bir vazoda sana zehir verdikleri?
Yoksa o belirlenen saatinde gelen bir ölüm mü?
Çünkü ölüm yolunu iyi bilir.
Hayatta iken Osman, halkına bir övünç kaynağıydı;
Şimdi o mezarının altında gömülü.
Benim vücudum parçalanmış (?), geldiği zaman,
Onun ölüm haberini halkıma söyledim; “o uzun ömürlü”;
İbn Cefne bu alçak dünyada kral olarak atandı,
Ruhum kapalı mezarda olan birini arıyor.
Vallahi yaşayacak olursam, ondan alacağım (melikliği)
Acımasızca bir kılıç darbesiyle (intikam alacağım).”*

Râvi devamında Hâris b. Ebî Şemir'in kardeşi olan Cefneliler'in kralı Amr b. Ebî Şemir'in bu şiiri duyduğunda, büyük demir bir kabin içine doldurulmuş suyun kaynamaya devam etmesini emrederek, “Yemin ederim! Varaka b. Nevfel'i diri diri onun içinde kaynatana kadar o ateş üzerinde kalacak. Vallahi eğer halkı onu bana teslim etmezse, Suriye'de bulduğum her bir Kureyşliyi ele geçireceğim ve bana Varaka'yı getirene kadar zincirlerde tutacağım.” diye yemin ettiğini anlatmaktadır. Varaka bu haberleri duyduğu zaman, Tay kabilesinin topraklarına sığınmak için ülkesini terk etti ve uzun süre

[5] İbn Habîb, *el-Münemmak*, 156.

orada kaldı. Sonra Bahreyn'e (Bahreyn adası değil, modern el-Hasa) gitti. Oraya ulaştığında bir Hristiyan ona "Sana bir Şey öğreteceğim, eğer bunu söylersen kral seni affedecek." dedi. Sonra Varaka'ya "Eğer krala gidersen ona kim olduğunu söyleme, fakat ona yaklaşmanın bir yolunu bul." dedi. Ve orada olduğun zaman elbisesini yakala ve "Krala karşı İŝâ'ya sığınırım." de dedi." Dediğini yaptı ve hükümdara övgü dolu Őiir yazdığını söyledi. İzin alarak Şiiri okudu. Daha sonra kral onunla konuşmaya başladı. Varaka kralın kıyafetini yakaladı, korku ile titreyerek bu Şiiri okudu:

*Amr'a gidecek bir haberci var mı?
Çünkü ondan korkarak kaçtım.
Benû Süal b. Amr^[6] arasına sığındım,
Ve etrafımda Benî Cerm^[7] köpekleri havlıyordu.
Bu krala karşı İŝâ'nın korumasını istiyorum,
Mesih'i aydınlatan en merhametlinin korumasını.^[8]
Senin yüzünden birçok ülke terk ettim;
Eğer bana fayda sağlayabilirlerse, kuyunuzdan seve seve su içerim.*

Kral "Muhtemel sen Varaka b. Nevfel'sin. Seni affediyorum." dedi. O "Evet" dedi. Kral devam etti: "Seni ve halkımı koruyacağım." Sonra kaynayan kabın altındaki ateşin söndürölmesini emretti. Bütün bunlar Varaka'yı o kadar etkiledi ki içinde Hristiyanlığa karşı bir eğilim hissetti.

Mekke'ye döndüğünde ve Kureyşliler kendilerini güvende hissettiklerinde Benî Âmir b. Lüeyy Şöyle dedi: "Lakin Ebû Zi'b'in (kralın hapishanesinde ölen) kanının intikamı nasıl alınır? Pranga vurularak o Şekilde ölmesine sebep olan Osman b. Huveyris mi?"

Ebû Zi'b'in annesi, Âs b. Ümeyye el-Ekber'in kızı Ümmü Habibe, Saîd de (Ebû Zi'b'in) dayısıdır. Bu yüzden Saîd, Benî Âmir'e giderek "İşte benim oğlum Ebân b. Saîd; eğer intikamdan vazgeçmek istemiyorsanız, Ebû Zi'b'e kısas olarak onu alın ve öldürün." dedi. Kusayoğulları'ndan bazıları ona karşı çıkarken bazıları da onun yanında yer aldı. Muhalifler arasında olan Muttalib b. Esed'in oğlu Esved (Zem'a'nın babası) Saîd'e "Suriye kralının hapishanesinde ölen birinin kanı ile ne işimiz var" diyerek Saîd'e Őu Şiirle seslendi:

*Saîd'le benim adıma iletişim kuracak kimse var mı?
Tazminat uğruna verdiğin çok fazla!*

[6] Tay kabilesinin kollarındandır. Bkz. İbn Habîb, *el-Münemmak*, 158.

[7] Tay kabilesinin kollarından biridir. Bkz. İbn Habîb, *el-Münemmak*, 158.

[8] İbn Habîb, *el-Münemmak*, 159.

Ardından Varaka, Ebû Zem'a'ya aşağıdaki şiirle seslendi:

Biri Ebû Akîl'e (Esved) duyursun,
Artık seninle benim aramda dostluk kalmadı,
Dürüstlüğümlü lekeliyorsun, seyahatlerimi kınıyorsun,
Beni evimde de vadilerde de yiyip bitiriyorsun (iftıra ile).
Ne zaman ve nasıl kabilenize zarar vermeye çalıştım?
Bir kralın sevinci almasına asla izin verme,
Ve cömertliğin hiç tükenmesin!

Kitâbü'l-Münammak'tan yapılan çeviri sonucunda maceracı Osman ve kardeşinas Varaka'nın da Hristiyanlığı kabul etmelerinde kendilerine göre sebepleri olduğu görülmektedir. İslâm geldiğinde Varaka çok yaşlıydı. Onun bu dinin gerçekliğini (İslâm'ı) kabul ettiği söylenir. Diğer kaynaklarda birkaç ilginç ayrıntı bulunmaktadır: İbn Habîb'e göre (*el-Muhabbar*, s. 175) Osman, Şeybân b. Rebîa Abdüşems'in yakın arkadaşıydı, her ikisi de Hristiyanlığı benimsemişti. Şeyban, Bedir savaşında öldü.^[9] Ayrıca (s. 170) Osman, Ficar savaşına komutanlardan biri olarak katılmıştı;^[10] (s. 307) annesi Habeşli idi.^[11] Hatta Mus'ab (*Nesebu Kureys*, ss. 209-210) annesinin Tûmâdır bint Umeyr el-Cumahî olduğunu ileri sürmektedir.^[12] Aynı kaynağın yanı sıra Süheyli de (*Ravd*, I, 146) Osman'ın patrik olarak anıldığı ve hiçbir evlat bırakmadığı bildirilir.^[13]

İmparatorun müdahalesi konusundaki haberler farklılıklar göstermektedir. Mus'ab (*a.g.e.*); "Kaysere giderek Kureys'e kral olmak istediğini ve 'Onları size boyun eğdirecek, sizin inancınıza yönlendireceğim.' diye söz verdiğini anlatır. İmparator, Osman'ın dediğini yaptı ve ona altın mühürle mühürlenmiş bir beraat verdi. Kureyşliler korktular ve itaat etmeyi teklif ettiler. Ancak Esved b. Muttalib (adayın kuzeni) bağırarak ayağa kalktı: 'Kureyşliler bağımsız insanlardır ne bir hükümdara ne de köleliğe boyun eğer.' dedi."^[14] Hatta Fasî, (*Ahbâru Mekke*, s. 144)^[15] altında Kayser'in mührü olan

[9] İbn Habîb, Ebû Ca'fer Muhammed b. Habîb el-Bağdâdî (ö. 245/860), *el-Muhabber*, nşr. Ilse Lichtenstadter (Beyrut: Dâru'l- Âfâki'l-Cedîde, ts.), 175.

[10] İbn Habîb, *el-Muhabber*, 170.

[11] Makalede zenci anlamına gelen "negro" ifadesi geçmektedir. (ç.). Kaynakta ise "آبناء الحبشيات" başlığı altında kaydedilmektedir. bkz. İbn Habîb, *el-Muhabber*, 306-307.

[12] Mus'ab ez-Zubeyrî, Ebû Abdullah Mu'ab b. 'Abdullâh (ö. 236/851), *Nesebu Kureys*, nşr. Levi Provansal (Kahire: Dâru'l-Ma'arif, ts.), 209.

[13] Mus'ab ez-Zubeyrî, *Nesebu Kureys*, 209; es-Süheyli, Ebû'l-Kâsım 'Abdurrahman b. 'Abdullâh b. Ahmed (ö. 581/1185), *er-Ravdû'l-ünüfî şerhi's-sîreti'n-nebeviyye*, nşr. 'Umar 'Abdusselâm es-Selâmî (Beyrut: Dâru lhyâ' i't-Turâşî'l-'Arabî, 2000/1421), 2/231.

[14] Mus'ab ez-Zubeyrî, *Nesebu Kureys*, 210.

[15] Ebû'l-Tîb Muhammed b. Ahmed b. 'Alî el-Fâsî (ö. 832/1429), *Şifâü'l-ğarâm bi ahbâri'l-beledi'l-Harâm* (b.y.: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2000/1421), 2/129-130.

mektupla Osman'ın, Mekke'ye geldiğini; Kureyşliler kendisini reddedince Suriye hükümdarı Amr b. Cefne'ye, Suriye'de bulunan Kureyşli tüccarları hapsedmesini isteyerek onların isimlerini verdiğini, söylemektedir. Süheylî (a.g.e.) İbn İşhak'tan: Osman'ın imparatora gittiğinde "Suriye'ye ticaret için gelen Kureyşliler adına sana gelir sağlayacağım (onlara vergi yükleyerek), eğer reddederlerse Suriye'ye girmelerine izin vermeyeceksin." dediğini nakleder. İmparator bunu kabul ederek Suriye'ye gelen Sa'îd b. Âs ve Ebû Zi'b'i (Medineli fakih İbn Ebû Zi'b'in dedesi^[16]) hapsedti. Ebû Zi'b tutuklu iken öldü. Ancak Sa'îd'in serbest bırakılması sağlandı. Hatta aynı kaynaktan İbn Bekkâr'dan nakledilerek, "Kayser ona krallık tacı giydirdi ve Mekke'nin yönetimi için aday gösterdi." denilmektedir. Mekke'ye geldiğinde halk ona öfkelenildi, Esved, Mekke'nin bağımsız olduğunu ve hiçbir krallığa boyun eğmeyeceğini haykırdı.^[17] Mes'ûdî de (*et-Tenbih*) benzer haberi nakletmektedir.^[18]

Buhârî'de ("Vahy Bâbı", 1/3) yer alan bir rivayete göre Varaka'nın Suriye'yi bildiği ve İncil'i Süryanice yazdığı;^[19] başka bir rivayette ise (Buhârî, "Kitâbü't-Tefsîr", 64/ "Sûretü İkra") onun Arapça İncil yazdığı söylenmektedir.^[20] İkiisi de doğru olabilir; belki Süryanice öğrenmiş, okuyor; aynı zamanda anadili olan Arapçaya tercüme edebiliyordu. Bir zamanlar Hz. Peygamber'in "Varaka'nın hatırasını suiistimal etme, çünkü rüyamda onu beyaz elbiseler içinde gördüm." şeklinde buyurduğu söylenir^[21] (Tirmizî). Belâzürî'ye göre (*el-Ensâb*, 1, 47-48, elyazması, İstanbul) Hz. Peygamber'e ilk vahiy (geldiğinde) Hz. Hatice, Ebû Bekir'den kocasını, ilâhî kitaplar hakkında bilgili olduğu için kuzeni Varaka'ya götürmesini istedi;^[22] Varaka'nın isteği üzerine Peygamber ağaç yürütme mucizesini gerçekteştirdi. Süheylî (1/104) Varaka'nın kız kardeşinin bile İncil okuduğunu bu yüzden Peygamber'i taşımak için

[16] İbn Ebû Zi'b: Tebeu't-tâbiünden Medineli fakih, muhaddis. H. 80 yılının sonlarına doğru dünyaya gelen İbn Ebû Zi'b, üçüncü göbekten dedesi olan Ebû Zi'b Hişâm b. řu'be'ye nispetle bu isimle meşhur olmuştur. Bkz. İbrahim Hatiboğlu, "İbn Ebû Zi'b", *Türkiye Diyanet Vakfı İşlâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 19/453-454.

[17] Süheylî, *Ravđü'l-ümiş*, 2/231.

[18] Müellifin referans gösterdiği kaynaktan bu konu ile ilgili malumata rastlanamamıştır.

[19] Metinde ifade Süryanice olarak geçmektedir. Buhârî'de İbranice yazabildiği kaydedilmektedir.

الكتاب العبراني فيكتب من الإنجيل بالعبرانية

Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâ'il (ö. 256/870), *el-Câmî'u'l-musnedu's-sahîhu'l-muhtasar*, nşr. Muhammed Zuheyr en-Nâsır (Beyrut: Dâru Tavkı'n-Necât, Beyrut 1422H), "Vahy", 1 (No:3).

[20] Buhârî, "Kitâbü't-Tefsîr", 68 (No: 4670).

[21] Ebû İşâ Muhammed b. İşâ Tirmizî (ö. 279/893), *es-Sünen*, nşr. Heyet (Kahire: Dâru't-Te'sil, 1435/2015), "Rüya", 10 (No: 2288).

[22] Belâzürî, Ağmed b. Yağyâ b. Câbir (ö. 279/893), *Ensâbü'l-eşraf*, nşr. Suheyl Zekkâr - Riyâd ez-Zirikli (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1417/1996), 1/106.

Abdullah ile evlenmek istediğini söyler.^[23] Bazı kaynaklar Varaka'nın İslâm'ın gelişinden hemen sonra öldüğünü söylerken, bazıları da hicretin 2. yılında bazı yağmacı haydutlar tarafından öldürüldüğünü söylemektedir.

Kaynakça

- Belâzürî, Aḥmed b. Yahyâ b. Câbir. *Ensâbu'l-eşrâf*. nşr. Suheyl Zekkâr - Riyâd ez-Ziriklî. 13 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1996/1417.
- Buhârî, Ebû 'Abdullâh Muḥammed b. İsmâ'îl. *el-Câmi'u'l-musnedu's-şâhîhu'l-muḥtasar*. nşr. Muhammed Zuheyr en-Nâsîr. 9 Cilt. Beyrut: Dâru Tavki'n-Necât, 1422H.
- Fâsî, Ebü't-Ṭîb Muḥammed b. Aḥmed b. 'Alî. *Şifâu'l-ğarâm bi aḥbâri'l-beledi'l-Harâm*. 2 Cilt. b.y.: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2000/1421.
- Hatiboğlu, İbrahim. "İbn Ebû Zi'b". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 19/453-454. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- İbn Habîb, Ebû Ca'fer Muḥammed b. Ḥabîb el-Bağdâdî. *el-Munemmak fî aḥbâri Kureyş*. nşr. Ḥurşîd Aḥmed Fârûk. Beyrut: 'Âlemu'l-Kutub, 1985/1405.
- İbn Ḥabîb. *el-Muḥabber*. nşr. Ilse Lichtenstadter. Beyrut: Dâru'l-Âfâki'l-Cedîde, ts.
- Mus'ab ez-Zubeyrî, Ebû Abdullah Mu'ab b. 'Abdullâh. *Nesebu Kureyş*. nşr. Levi Provensal. Kahire: Dâru'l-Ma'arif, ts.
- Süheylî, Ebü'l-Kâsım 'Abdurrahman b. 'Abdullâh b. Aḥmed. *er-Ravdü'l-ünüf fî şerhi's-sîreti'n-nebevîyye*. nşr. 'Umar 'Abduselâm es-Selâmî. 7 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâ'i't-Turâşi'l-'Arabî, 2000/1421.
- Tirmizî, Ebü 'İsâ Muḥammed b. 'İsâ. *es-Sunen*. nşr. Heyet. 5 Cilt. Kahire: Dâru't-Te'sîl, 2015/1435.
- http://www.maablib.org/scholar/syed_nasir_ul_millah_bio/# . (08.12.2021)
- <http://www.sudoc.abes.fr/cbs/xslt/DB=2.1//SRCH?IKT=12&TRM=106013580> (Erişim Tarihi: 22.12.2021)

[23] Süheylî, *Ravdü'l-ünüf*, 2/91.